

LIBRIS

We know
books

AUREL PENTELESCU

CU PICIOARELE PE PĂMÂNT

– STUDII ȘI COMUNICĂRI –

Cuvânt-înainte

JIPA ROTARU

Profesor universitar doctor în istorie,
Membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România

EDITURA MILITARĂ
BUCUREȘTI, 2024

CUPRINS

<i>Cuvânt-înainte</i> (Jipa Rotaru)	9
<i>Notă asupra ediției</i>	15
Zone geostrategice europene și factori de risc în viziunea lui Nicolae Iorga	17
Distrugerea Armatei Române prin clauzele Tratatului de Pace de la Paris (10 februarie 1947)	31
Festivitatea inaugurării noului local al Școlii Superioare de Război din București (7 decembrie 1939)	41
Mihail Manoilescu și politica de Stat pentru dezvoltarea Aviației Române în prima parte a secolului al XX-lea	55
Problemele armatei și ale apărării țării în dezbaterile Senatului României în anii 1919-1939	65
23 august 1944. O interpretare utilitaristă a evenimentelor	79
Organizarea și activitatea poliției militare în teritoriul românesc ocupat (1916-1918)	89
România - un ziar din anii Războiului pentru Întregirea Neamului Românesc, 1916-1919	107
Școala Superioară de Război din București (1888-1948). 125 de ani de la înființare	137
Un mare raid aviatic românesc: București-Capetown-București (14 aprilie-25 mai 1935)	167
Nicolae Iorga, profesor la Școala Superioară de Război din București. La 150 de ani de la nașterea sa	203
<i>Simt nevoia să mă mărturisesc</i> (Postfață).....	229
Anexă. Prezentarea publică a textelor cuprinse în volum	235

ZONE GEOSTRATEGICE EUROPENE ȘI FACTORI DE RISC ÎN VIZIUNEA LUI NICOLAE IORGA

Doar în aparență titlul acestui studiu este forțat. Cercetarea operei istorice a ilustrului savant – atât cât puterile unui singur om pot să o cuprindă –, pune în evidență un fapt tulburător și de necontestat: cel mai mare istoric al neamului, sau – cum, pe merit, l-au numit contemporanii săi – „una dintre cele mai curate glorii ale spiritualității românești”¹, la începutul acestui veac, a pus piatră de temelie, la noi în țară, studiilor care astăzi se cuprind în disciplina științifică Geopolitica. El este, din acest punct de vedere, înaintemergătorul școlii românești de geopolitică, școală bogat ilustrată, în anii ce au premers celui de-al Doilea Război Mondial și în timpul acestuia, de personalități proeminente, precum Anton Golopenția, Ion Conea, Sabin Manuilă, M. Popa-Veres, Gheorghe I. Brătianu. Printre înaintemergătorii în domeniu, savantul Simion Mehedinți ocupă un loc distinct. Studiul său *România în marginea continentului. O problemă de geopolitică românească și europeană*, apărut în anul 1914, și retipărit în plin război mondial, în cel dintâi număr al revistei *Geopolitica și Geoistoria* din septembrie-octombrie 1941, este de referință în cadrul școlii românești de geopolitică².

Se poate vorbi de o viziune geopolitică la Nicolae Iorga? Răspunsul nu poate fi decât afirmativ, adăugându-se chiar: în cel mai înalt grad, fără ca marele savant să stăruie asupra problemelor teoretice ale disciplinei științifice numită Geopolitica. Mai mult, sunt încă actuale multe din concluziile desprinse de către

---

¹ Alexandru Lapedatu (1876-1954), în Academia Română. *Discursuri de recepțiune, LXXXI. Nicolae Iorga – istoric al românilor. Discurs rostit la 26 mai 1943 în ședința publică solemnă de Gheorghe I. Brătianu. Cu răspunsul d-lui Alex. Lapedatu*, Monitorul Oficial și Imprimeria Națională, București, 1943, p. 27.

² *Geopolitica și Geoistoria. Revistă română pentru sud-estul european*, anul I (1941), nr. 1 (sept.-oct.), pp. 59-66. Studiul lui Simion Mehedinți este reprodus din *Buletinul Societății Regale Române de Geografie* pe anul 1914, unde a apărut cu titlul „Chestia Orientală din punct de vedere geografic și etnografic”. Simion Mehedinți publicase anterior, în 1904, studiul „Antropogeografia și întemeietorul ei Fr. Ratzel” (22 p.), în care, ca student al lui Friedrich Ratzel (1844-1904), întemeietorul geografiei politice, îi prezintă viața și opera.

savant, iar intuițiile lui Nicolae Iorga, ca cea privitoare la Oceanul Pacific, după cum vom arăta, ne surprind și astăzi, după aproape un veac de la emiterea lor. Acceptând definiția lui Ion Conea, potrivit căreia „Geopolitica [...] nu e decât istoria desfășurată epocă după epocă”³, întreaga operă istorică a lui Nicolae Iorga stă sub semnul Geopoliticii. Puține sunt, după știința noastră, lucrările sale de referință, care, în tratarea problematicii istoriei naționale sau universale, să nu conțină sublinieri și judecăți de valoare în spiritul Geopoliticii, astfel încât, în istoriografia română, poate ca nimeni altul, savantul Nicolae Iorga, prin opera sa științifică, ilustrează ceea ce, în 1990, Pierre Gallois numește „o nouă sinteză a Istoriei, a spațiului teritorial, a surselor morale și fizice ale unei comunități, care se situează astfel în ierarhia puterilor, în locul pe care îl ocupă sau mai curând în locul asigurat de meritele sale”⁴.

În sens restrâns – dacă îmi este permisă această expresie –, savantul Nicolae Iorga s-a ilustrat ca geopolitician, mai precis, ca istoric-geopolitician, în câteva lucrări de referință, între care lecțiile ținute la Școala Superioară de Război din București ocupă un loc prioritar. Este vorba cu precădere de lecțiile ținute în fața ofițerilor studenți la această instituție militară de învățământ superior din România în anii premergători Primului Război Mondial și intitulate semnificativ: *Chestiunea Rinului* (1912), *Chestiunea Dunării* (1913), *Chestiunea Mării Mediterane* (1914), precum și *Chestia Oceanelor* (1919), aceasta din urmă făcând parte integrantă din ciclurile de lecții proiectate înainte de război⁵.

³ Ion Conea, Anton Golopenția, M. Popa-Vereș, *Geopolitica*, Editura Ramuri, Craiova, [1939], p. 95.

⁴ Pierre Gallois, *Géopolitique: les voix de la puissance*, Plon, Paris, 1990, p. 28. Apud *Geopolitica*, vol. 1, Emil I. Iamandi, Gheorghe Buzatu, Vasile S. Cucu (eds), Editura „Glasul Bucovinei”, Iași, 1994, p. 291. Se poate lesne observa: mai mult ca oricând, astăzi, fără demersul științific al Geopoliticii, orice înțelegere aprofundată și nuanțată a evoluției istorice a popoarelor și statelor lor este lipsită de un suport real: spațiul geografic al dăinuirii lor. Popoarele se nasc, în istorie, pentru a dăinui într-un spațiu geografic dat. Metaforic vorbind, Geopolitica poate fi definită ca știința dăinuirii neamurilor, popoarelor, națiunilor în spațiul geografic istoricește dat. Cu acest spațiu geografic dat se identifică un popor în rândul popoarelor lumii, își făurește istoria sa. Este tocmai ceea ce Christian Daudel afirma de curând: „Astăzi, geopolitica pare să triumfe, împreună cu lumea, așa cum este ea”. Apud *Geopolitica*, vol. 1, p. 291.

⁵ A se vedea titlurile complete: *Chestiunea Rinului. Istorie a Europei apusene în legătură cu această chestie*. Lecții ținute la Școala de Război. Tipărită după notele stenografice ale d-lui H. Stahl pentru folosul elevilor săi de N. Iorga, Editura Societății „Neamul Românesc”, Vălenii de Munte, 1912, 272 p.; *Chestiunea Dunării, istorie a Europei răsăritene în legătură cu această chestie*. Lecții ținute la Școala de Război. Tipărită după notele stenografice ale d-lui H. Stahl pentru folosul elevilor săi de N. Iorga, Editura Societății „Neamul Românesc”, Vălenii de Munte, 1913, 259 p. Lucrările formează vol. XXVI din „Studii și Documente privitoare la Istoria Românilor”; *Chestiunea Mării Mediterane. Istorie a Europei de Miazăzi în legătură cu această chestie*. Lecții ținute la Școala de Război. Tipărite după notele stenografice ale d-lui H. Stahl pentru folosul

Aceste cursuri cuprind 24, 25, 24 și, respectiv, 12 lecții, total 85 de lecții, corespunzător celor 95 de ore de prelegeri în fața ofițerilor studenți din promoțiile a 22-a (1910-1912), a 23-a (1911-1913), a 24-a (1912-1914) și respectiv, a 25-a (1913/14-1918/1919) ale Școlii Superioare de Război din București⁶. Ce sunt aceste chestiuni/ chestii (=probleme) în discursul științific și didactic al lui Nicolae Iorga? Nimic altceva decât marile zone geostrategice ale Europei din toate timpurile: zona renană, a Dunării, a Mării Mediterane. Lipsește, la Nicolae Iorga, cea a Mării Negre, adică o tratare specială, de sine stătătoare, a chestiunii acestei Mări, alta decât cea în legătură cu Marea Mediterană. Nu întâmplător, Gheorghe I. Brătianu, strălucitul discipol al marelui savant, dezvoltă în plin război mondial la Universitatea din București cursul intitulat *Chestiunea Mării Negre*⁷, cu lecția inaugurală la 15 decembrie 1941. Materia acestui curs a devenit ulterior, prin rescriere, capodopera sa științifică, *Marea Neagră. De la origini până la cucerirea otomană*⁸.

1. Chestiunea Rinului este în viziunea lui Nicolae Iorga „problema stăpânirii cursului Rinului din timpuri foarte îndepărtate [...]. Problema aceasta a Rinului – precizează Nicolae Iorga –, [...] există din vremi anterioare începutului erei creștine”⁹. Teza care urma a fi dezvoltată pe parcursul celor 24 de lecții, cu o bogăție de argumente istorice impresionantă, a fost enunțată direct: „Popoarele

---

elevilor săi de N. Iorga, Editura Tipografiei „Neamul Românesc”, Vălenii de Munte, 1914, 262 p. Lucrarea formează vol. XXVII din „Studii și Documente privitoare la Istoria României”. *Chestia Oceanelor*. Lecții făcute la Școala de Războiu, Tipografia „Cultura Neamului Românesc”, București, 1919, 117 p. Celelalte cursuri ținute de savantul Nicolae Iorga la Școala Superioară de Război din București au fost: *Dezvoltarea așezămintelor politice și sociale ale Europei* (1920, 1921, 1922); *Istoria românilor prin călători* (1920, 1921, 1922); *Românii în străinătate de-a lungul timpurilor* (1935); *Oameni reprezentativi în purtarea războaielor* (1937); *Stări sufletești și războaie* (1938). O activitate prodigioasă prestată timp de peste 30 de ani, „fără nici un fel de preocupării materiale [...], ci exclusiv din dorința de a vă fi folositor (ofițerilor armatei române, n.n.)”, cum spunea la începutul cursurilor, în 1912 (*Chestiunea Rinului*, p. 1). A se vedea detalii biobibliografice în: Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga (1871-1940). Bibliografie*, Editura Științifică și Enciclopedică, Editura Militară, București, 1976, 576 p. De asemenea, în: Aurel Pentelescu, „Nicolae Iorga, profesor la Școala Superioară de Război”, în *Lupta întregului popor*, nr. 3 (17), 1988, pp. 46-47; Aurel Pentelescu, „«Alere flammam» pentru Nicolae Iorga”, în *Revista de Istorie Militară*, nr. 6, 1990, p. 19.

⁶ *Istoricul Școlii Superioare de Războiu, 1889-1939*, București, 1939, pp. 396-398.

⁷ Gheorghe I. Brătianu, *Chestiunea Mării Negre*, Curs 1941-1942 (litografiat), Editor Ioan Vernescu, [București, 1942].

⁸ Ediție princeps: *La Mer Noir. Des origines à la conquête ottomane* (Societas Academica Dacoromanica, Acta historica, IX), Monachū (München), 1969, 394 p., 1 pl. Préface de V. Laurent. Prima ediție în limba română: Gheorghe I. Brătianu, *Marea Neagră. De la origini până la cucerirea otomană*, trad. Mihaela Spinei, Editura Meridiane, București, 1988 (Colecția Arte și civilizații), vol. 1, 352 p., vol. 2, 388 p.

⁹ N. Iorga, *Chestiunea Rinului*, pp. 21-22.

se schimbă, așezămintele de stat capătă altă înfățișare, ideile care domină lumea nu mai sunt aceleași; cu toate acestea, necesitățile geografice impun totdeauna o problemă a Rinului [...] ceva din ce vedem astăzi – nota Nicolae Iorga – s-a întâlnit și acum 1800 de ani și mai bine¹⁰. Totodată este enunțată și metoda de analiză a acestei probleme: „o comparare neconținută a fazelor ei; totdeauna vei înțelege o fază a acelei probleme mult mai bine dacă vei cunoaște fazele premergătoare”¹¹.

Nu ne propunem să dezvoltăm aici, împreună cu Nicolae Iorga, problema atât de veche și de complexă a Rinului, care „dacă ne uităm bine, vedem că e de împărțit în trei: Svițeria (=Elveția, n.n.), Alsacia-Lotaringia (=Alsacia-Lorena, n.n.), Țările de Jos (=Belgia, Olanda îndeosebi, n.n.)”¹². Vom puncta, selectiv, câteva din concluziile marelui savant în dezvoltarea problemei. „Chestiunea Rinului – arăta Nicolae Iorga –, [...] e chestia luptei de stăpânire teritorială între un stat mare, care se păstrează unitar aproape în tot cursul evului mediu și al epocii moderne, și între o aglomerație de state care nu s-au reunit, formând un puternic imperiu, decât în timpurile noastre. Este rivalitatea între statul franc, mai târziu statul francez, și între statele germane [...], este [...], de când principiul de stat, chestia rivalității între națiunea franceză și între națiunea germană”¹³.

În acest context, Nicolae Iorga vorbea de „necesitatea politică a existenței unor state mijlocii” în zona renană. Ca urmare, „istoria chestiunii Rinului este de la început până la sfârșit și istoria acestor state mijlocii care se sfarmă și se formează din nou, dispar sub o formă și reapar sub altă formă. Luptându-se între dânselle, două popoare vor schimba nu numai gloanțe și nu numai tratate iscălite de o parte și alta, dar ele ajung să schimbe și unități omenești”¹⁴. „Și până în zilele noastre – afirmă Nicolae Iorga – dăinuiesc la mijloc alsacienii, vorbind un dialect german și având reminescente istorice franceze! Situație tragică. Și astăzi conștiința bieților oameni nu e cu totul liniștită: ei doresc Franța fiindcă e gloria trecutului lor, dar vorbesc între dânsii nemțește, deși se luptă, ei, germanii, împotriva stăpânirii germane”¹⁵. „Și astăzi – precizează Nicolae Iorga – trăiesc state mijlocii, medii: Belgia și Olanda, sus, și jos, Elveția. Aceasta unește anumite elemente romanice cu altele germane și italiene. Belgia e și flamandă

¹⁰ *Ibidem*, p. 22. N. Iorga se referea la situația Alsaciei și Lorenei în preajma primei mari conflagrații mondiale.

¹¹ *Ibidem*, p. 22.

¹² *Ibidem*.

¹³ N. Iorga, *Chestiunea Dunării*, p. 6.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, p. 7.

și valonă. Olanda n-are elemente romanice, dar păstrează o conștiință specială, istorică, și aceasta o face să nu dorească deloc confundarea cu Germania, cum ar fi natural să dorească din punctul de vedere al rasei și limbii. Și nu sunt numai coloniile olandeze care dau însemnătate țării și o împiedică, prin interesele lor economice, de a se contopi cu Germania, ci conștiința aceasta specială, pornită din marea conștiință lotaringiană de odinioară¹⁶ etc.

Iată, așadar, o radiografie clară a zonei geostrategice a Rinului din anii ce au precedat prima mare conflagrație mondială. Surprinde exactitatea cu care Nicolae Iorga a înțeles, fără a folosi termenul ca atare, că zona renană este o zonă *geostrategică vitală* a vestului Europei, adică o zonă în care conflictul armat a jucat de-a lungul istoriei un rol activ¹⁷.

Cu fiecare împrejurare istorică descrisă, Nicolae Iorga, punctează și factorii de risc politic și militar ai statelor din zona renană și nu numai. Observațiile și concluziile sunt rafinate și încă actuale, încât ne îndreptățesc afirmația că reeditarea, după 80 de ani de la apariție, a lucrării *Chestiunea Rinului*, nu poate fi decât benefică pentru lumea științifică și publicul iubitor de istorie, în general. Un singur fragment, în continuare, privitor la Principatele Române, în timpul Războiului Crimeii (1853-1856): „Atitudinea Austriei e curioasă, desigur, dar foarte explicabilă prin dezvoltarea nouă a politicii austriece în Germania și în Europa [...]. La început Austria n-a vrut războiul cu nici un preț. Rușii intră însă în Principate și le sechestrează – în ciuda geloziei austriece –, după obicei, la 1853. Austria se luptă acum să scoată pe ruși de la Dunăre. Încercarea a rămas zădărnica până în momentul când, ridicându-se Apusul împotriva țarului (Alexandru I, n.n.), acesta a trebuit să-și retragă trupele de aici pentru a le întrebuința în Crimeea, și Austria potrivește lucrurile așa de bine, încât retragerea rușilor să pară un strălucit triumf al diplomației sale, care schiță gestul de izgonire după ostașii care plecau de la sine, pentru alte motive. Pe o poartă au ieșit rușii, pe cealaltă au intrat austriecii, care au rămas apoi până în ajunul dezbaterilor din Divanurile Ad-hoc (1857, n.n.) pentru Unire, când naționalitatea noastră politică se forma prin sprijinul lui Napoleon al III-lea. Și fuseseră hotărâți austriecii să nu se ducă din Principate”¹⁸.

2. „Chestiunea Dunării, cum o înțeleg eu – spunea Nicolae Iorga –, [...] cuprinde toată istoria Răsăritului Europei – și a Apusului Europei în legătură cu

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Gerard Chaliand, Jean Pierre Rageau: „Geostrategia, ca și geopolitica, include războiul, dar nu se limitează doar la atât”. Cf. *Atlas stratégique. Geopolitique des rapports de forces dans le monde*, Fayard, Paris, 1983, p. 5. Apud *Geopolitica*, vol. 1, p. 292.

¹⁸ N. Iorga, *Chestiunea Rinului*, p. 270.

Răsăritul. [...] Dunărea a căpătat valoare economică, doar când s-a deschis exportul de grâne ale țării noastre, și, al doilea, când a început navigația cu abur [...]. Vom vedea apoi interesul Europei pentru această chestiune, amestecul ei neconținut¹⁹.

Comparând problema Rinului cu cea a Dunării, Nicolae Iorga preciza: „La Dunăre este ceva mai mult [...]. La Rin nu s-a creat o națiune, din conflicte neconținute, din lungile perioade de vecinătate pașnică, din schimbul firesc de locuință între malul drept și malul stâng, în urma năvălirilor, în urma neputinței de lucrul mai ușor și mai remunerator. Din toate acestea n-au rezultat decât numai amintiri istorice și numai forme politice. Importanța cea mare a chestiunii Dunării este aceea că din această chestiune istorică s-a creat o nație nouă²⁰. Și demonstrația, prin comparație, este dezvoltată amply, cu nuanțări a căror prospețime se impune în actualitate. Afirmă Nicolae Iorga: „Mari și multe preferențe între rosturile luptătorilor (de pe ambele maluri ale Dunării, n.n.), cum nu se află dincolo, la Rin! Și iată de ce: Rinul a putut să fie cândva drum de comerț, când s-a făcut Liga Rinului, care unea orașele italiene cu Liga Hanseatică, ce, de la Londra, trecea prin Flandra până la Hamburg, Lübeck și Brema, cu ramificații până în Novgorod. *Dar un drum, în sensul în care au fost un drum țările noastre, n-a fost Rinul niciodată* (subl.n.). Fericirea și nenorocirea noastră, avantajile și primejdiile situațiunii noastre vin de acolo că aici este un drum. Într-un sens mai precis este un drum Dobrogea, dar în sens general sunt un drum țările noastre întregi²¹. Și Nicolae Iorga argumenta mai departe: „Gândiți-vă la toată seria nesfârșită de războaie purtate aici, începând cu tracia și mântuind cu războiul din 1877, o nesfârșită serie de lupte pentru fecunditatea admirabilă a pământului acestuia, pentru destoinicia cumpătată și harnică a rasei care a locuit aici. Când Nordul a vrut să meargă spre Sud, când Apusul a vrut să se atingă cu Răsăritul, *aici s-au întâlnit* (subl. N. Iorga). Când popoarele și-au schimbat locuințele, toate au trecut pe la noi; popoare pe care le găsim apoi în locuri depărtate, au stat aici ani întregi de zile: însuși marele Teodoric, regele ostrogoților, «Dietrich von Bern» din Nibelungen-Lied, și-a avut reședința lui de rege barbar cu pretențiuni romane pe aici, *și puțin a lipsit să nu rămâie chiar la noi* (subl. n.)²².

¹⁹ N. Iorga, *Chestiunea Dunării*, p. 4.

²⁰ *Ibidem*, p. 7. Trebuie spus că, vorbind de chestiunea Dunării, Nicolae Iorga are în vedere, în principal, cursul inferior al acestui fluviu european, corespunzător spațiului geografic românesc. Discursul științific și didactic este prestat cu înțelegerea profundă a acestei zone geostrategice a Europei de Răsărit, evidențind, în context, rolul și locul românilor, a națiunii române create între Carpați și Dunăre.

²¹ N. Iorga, *Chestiunea Dunării*, p. 8.

²² *Ibidem*.

Există în aceste lecții intitulate *Chestiunea Dunării* o vibrație aparte pentru neamul românesc, încât se impune a fi evidențiată, ca parte componentă a analizei întreprinse de către Nicolae Iorga asupra zonei geostrategice a Dunării. „Dar, dacă luptătorii sunt deosebiți – afirmă Nicolae Iorga –, acei care susțin luptători, acei care fac posibilă lupta prin hrănirea lor, prin călăuzirea lor, prin îmbogățirea lor, acei care o ajută sub raport militar secole întregi înainte de a ajunge la conștiința că și ei pot să facă o țară a lor, că birul îl pot păstra pentru dânșii, că oștirea alcătuită dintre dânșii poate să lupte pentru dânșii, că steagul lor poate deveni un steag național, – aceia suntem noi”²³. Și adaugă malițios: „Se va zice: marea nenorocire pe un popor care de la începuturile sale străvechi până aproape de anul 1300 a fost silit neconținut să sprijine pe alții pe pământul său. Adevărat că e o soartă foarte tristă, dar și soarta foarte fericită pentru noi. [...] Cum să nu fim o națiune rezistentă – se întrebă Nicolae Iorga, fără ca întrebarea să fie retorică –, cum să n-avem încredere în trăinicia noastră, când atâtea veacuri a trebuit să ne întărim înainte de a îndrăzni să fim noi înșine?”²⁴.

Discursul științific și didactic al marelui savant (avea, în 1913, 42 de ani) integrează, în continuare, un adevărat imn de slavă – sobru și realist – factorului uman – poporul român – în zona geostrategică a Dunării inferioare: „ceea ce creează o unitate admirabilă în regiunile acestea, cu toată deosebirea acelor care luptă pe malurile Dunării, este acest fapt: existența unui popor deosebit care el hrănește, el apără eventual, el păstrează continuitatea în aceste locuri. Și poporul acesta al nostru este creat parcă anume pentru acest scop. În ciocnirile acelea distrugătoare, în care adeseori unul și altui dintre luptători iese cu desăvârșire uzat, – ca norii de furtună ce se ciocnesc în trăsnete și se sparg risipindu-se, de parcă nu se mai alege nimic de dânșii decât puține picături de apă răzleață –, în ciocnirile acestea era nevoie de *factorul permanent* (subl. N.I.), care am fost noi. De factorul acesta permanent – precizează Nicolae Iorga, în continuare –, era nevoie și din alt punct de vedere decât din punctul de vedere al hrănirii celorlalți, din acela al călăuzirii și al informării acelora. Și iată anume din care: când două popoare se luptă și lupta nu poate să aibă capăt, când ea nu se poate mântui cu strivirea unuia de către celălalt, este foarte la îndemână un popor care nu e un popor mare – și Nicolae Iorga continuă aproape patetic –, înainte de toate, un popor provocant, care nu e un popor capabil de a crea neconținute dificultăți și de a tulbura pacea lumii, un popor de ispravă, care ocupă ce are, care, printr-un instinct superior, niciodată nu se simte bine dincolo de marginile dreptului său ca răzeșul care nu dă pe o moșie străină palmacul

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, pp. 8-9.

de Țernă moștenită la care știe că are dreptul. Și aceasta e poate cea mai mare calitate a noastră – conchide Nicolae Iorga, enunțând apoi factorul de risc al supraviețuirii noastre: Dacă am fi fost o națiune nebună care se ia la trântă cu toată lumea pentru fel de fel de închipuiri, se isprăvea cu noi de multă vreme: *era aici o provincie austriacă sau rusească* (subl. n.)²⁵.

Abordând astfel chestiunea Dunării (în zona sa inferioară), concluzia s-a impus de la sine, cu valabilitate perenă: „am fost și suntem poporul (poporul român, n.n.) de care Dunărea avea nevoie. Și am rămas așa până astăzi, *fiindcă nu putem fi înlocuiți în nici un fel de condițiuni prin alții* (subl. n.)”²⁶. Și pentru ca discursul didactic, efectuat prin analiză comparativă să aibă finalitate proprie, Nicolae Iorga precizează în continuare: „Aceasta constituie *originalitatea chestiunii Dunării* față de chestiunea Rinului, și această originalitate atinge cele mai legitime sentimente de mândrie ale poporului nostru (subl. n.)”²⁷. Fără îndoială, tot atât de firească este și întrebarea din partea finală a celor 24 de lecții în chestiunea Dunării: „Care poate fi menirea noastră dunăreană pentru viitor?”, cu un răspuns doar sugerat, fără dezvoltarea care nu ține de obiectivele unui astfel de curs: „Pentru a avea rostul care ni se cuvine pe Dunăre – și nu trebuie să-l părăsim cu nici un preț – trebuie să întreținem cu vecinii de dincolo alte legături decât cele de până acum”²⁸, în sensul unor conlucrări pentru a ieși la mare (Marea Egee, Marea Adriatică etc.) mai accentuat decât până la respectiva dată: „Și, după numărul vapoarelor noastre de mare în regiuni unde nu poate fi vorba de nici un fel de exercitare a drepturilor noastre străvechi, suntem îndatorați a completa și întări navigația noastră dunăreană”²⁹.

3. În lecția inaugurală la cursul *Chestiunea Mării Mediterane*, Nicolae Iorga preciza: „în tratarea chestiunii Rinului, noi (românii, n.n.) am fost atinși numai indirect; în chestiunea Dunării am fost de cele mai multe ori în deplina lumină a cercetării; în tratarea chestiunii Mării Mediterane, vom apărea adeseori, *fiindcă, dacă nu ce facem noi, dar ce suferim noi, atârnă totdeauna de cine stăpânește în Marea Mediterană* (subl. n.)”³⁰.

Așadar, un program științific și didactic complex, de abordare frontală, din perspectivă istorică a marilor zone geostrategice ale Europei. „Chestiunea stăpânirii Mării Mediterane – spunea Nicolae Iorga – e mult mai vastă de cum s-ar

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, pp. 9-10.

²⁷ *Ibidem*, p. 10.

²⁸ *Ibidem*, p. 259.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ N. Iorga, *Chestiunea Mării Mediterane*, p. 2.